

Мельниченко І.Д.,
ад'юнкт кафедри кримінального права
та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Руфанова В.М.,
слідчий слідчого відділення відділення
поліції № 3 Дніпровського районного
управління поліції ГУНП в
Дніпропетровській області,
кандидат юридичних наук, доцент

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ СЕКСУАЛЬНОМУ НАСИЛЬСТВУ, ПОВ'ЯЗАНОМУ ЗІ ЗБРОЙНИМ КОНФЛІКТОМ

Міжнародні стандарти у сфері запобігання сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом, можна розглядати як загальновизнані положення міжнародних актів обов'язкового та рекомендаційного характеру, а також принципи міжнародного права, що закріплюють фундаментальні права, гарантії особистої безпеки людини щодо неприпустимості сексуального насильства під час та після збройного конфлікту; обов'язок посадових осіб та держав в недопущенні таких дій та необхідності притягнення винних до відповідальності. Міжнародні стандарти відіграють ключову роль в захисті людини від незаконних і необґрунтованих дій з боку держави, посадових та інших осіб. Поряд з цим, положення міжнародних актів виступають орієнтиром для всіх держав в аспекті регламентації та фундаментальних засад захисту своїх громадян від сексуального насильства, пов'язаного зі збройним конфліктом.

У 1945 р. в Статуті Організації Об'єднаних Націй міжнародною спільнотою було заборонено війну. Поряд з цим, на мапі світу відчутного затихання збройних конфліктів не відбулося [1, с. 221]. Навпаки, паралельно активізувався процес кодифікації міжнародного гуманітарного права, яке визначало закони та звичаї війни, захист жертв війни (Гаазькі конвенції та декларації 1899 і 1907 років; Женевські конвенції 1949 року і Додаткові протоколи до них). Гаазькі конвенції та декларації захищали «честь та права сімейні» населення окупованих територій [2].

В міжнародних актах щодо збройних конфліктів, жінкам приділялася особлива увага щодо підвищених гарантій захисту, з огляду на насильницький характер конфліктів та уразливий стан жінок. Так, в

Конвенції про захист цивільного населення під час війни (1949 р. м. Женева) в ст. 27 зазначається, що жінки потребують особливого захисту від будь-якого зазіхання на їхню честь, і, зокрема, захисту від зґвалтування, примушування до проституції чи будь-якої іншої форми посягання на їхню моральність [3]. При цьому важливо усвідомлювати, що положення цієї Конвенції застосовуються до випадків як оголошеної війни, так і у випадках, якщо одна зі сторін не визнає стану війни. Під захист Конвенції підпадають всі особи, хто в будь-який момент та за будь-яких обставин опиняються, у разі конфлікту чи окупації, під владою сторони конфлікту або окупаційної держави, громадянами яких вони не є (ст. 4).

У ч. 2 ст. 51 Додаткового протоколу I до Женевських конвенцій вказується, що цивільне населення як таке, а також окремі цивільні особи, не повинні бути об'єктом нападів. Заборонено акти насильства чи загрози насильства, що мають головною метою тероризувати цивільне населення. Заборонені такі дії, незалежно від того, чиняться вони представниками цивільних чи воєнних органів, як: 1) насильство над життям, здоров'ям і фізичним та психічним станом осіб (вбивство, катування, тілесні покарання, каліцтво); 2) знущання над людською гідністю (принижуюче й образливе поводження, примус до проституції чи непристойне посягання в будь-якій його формі); 3) взяття заручників; 4) колективне покарання; та 5) погрози вчинити будь-яку з вищезазначених дій [4].

Згаданим протоколом жінкам надається особливий статус. Так, у ст. 76 визначено, що жінки користуються особливою повагою і їм забезпечується захист, зокрема, від зґвалтування, примусу до проституції і будь-яких інших форм непристойних посягань [4].

У Додатковому протоколі II до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р. закріплені основні гарантії гуманного поводження з особами. Так, відповідно до ст. 4 усі особи, які не беруть безпосередньої участі або припинили брати участь у воєнних діях, незалежно від того, обмежена їх свобода чи ні, мають право на повагу до своєї особистості, своєї честі, своїх переконань та своїх релігійних обрядів. За всіх обставин з ними поводяться гуманно й без будь-якої несприятливої різниці.

Протокол II Женевських конвенцій закріплює такі заборонені форми поводження, як: 1) посягання на життя, здоров'я, фізичний і психічний стан осіб, (вбивство, жорстоке поводження, катування, каліцтво чи будь-які форми тілесних покарань); 2) колективні покарання; 3) взяття заручників; 4) акти тероризму; 5) знущання над людською гідністю (образливе поводження, зґвалтування, примус до проституції або непристойне посягання у будь-якій формі); 6) рабство й работоргівля в усіх їх формах; 7) грабіж; 8) погрози вчинити будь-яку з вищезазначених дій [5].

Принагідно відмітити, що насильство, над цивільним населенням під час збройного конфлікту, у тому числі зґвалтування, було заборонено ще в Кодексі Лібера (1863 р.). За такі діяння передбачалося покарання у вигляді

смертної кари [6]. Можемо припустити, що така заборона пов'язана з поширеною практикою застосування сексуального насильства під час збройних конфліктів та необхідністю покарати за подібного роду знуцання.

Вищезгадані міжнародні акти визначають правила поведінки з військовополоненими, цивільним населенням, містять перелік заборонених видів поведінки. Поряд з цим, першим міжнародним документом, який визнає сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом у формі зґвалтування, сексуальне рабства, примусової проституції, примусової вагітності, примусової стерилізації та інших подібних за тяжкістю форм сексуального насильства, як окремі види воєнних злочинів (ст.ст. 6, 7, 8) є Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду (17 липня 1998 р.) Цей міжнародний акт поряд з іншими питаннями, регламентує діяльність Міжнародного кримінального суду, який наділений повноваженнями здійснювати юрисдикцію стосовно осіб за найбільш тяжкі злочини, що викликають занепокоєння міжнародного співтовариства, та доповнює національні системи кримінального правосуддя [7].

У відповідності до ст. 25 Римського Статуту Міжнародного Кримінального Суду, військові командири або невійськові начальники, можуть нести відповідальність за сексуальне насильство, яке вони вчиняють особисто, або спільно з іншою особою чи через неї, або якщо вони наказують, вимагають, спонукають, підтримують, іншим чином допомагають будь-яким чином сприяти вчиненню або замаху на вчинення цих злочинів.

Поряд з цим, військові командири або невійськові начальники також можуть бути притягнені до відповідальності за сексуальне насильство, пов'язане з військовим конфліктом, на підставі положень ст. 28 Римського Статуту Міжнародного Кримінального Суду. Так, підлягає відповідальності за сексуальне насильство військовий командир або особа, яка фактично діє як військовий командир, вчинене силами, які перебувають під його чи її фактичним командуванням і контролем або, залежно від обставин, під його чи її фактичною владою і контролем, в результаті нездійснення ним або нею належного контролю над такими силами у випадках, коли: такий військовий командир знав або за існуючих обставин на той момент повинен був знати, що ці сили вчиняли чи мали намір вчинити сексуальне насильство та військовий командир не вжив усіх необхідних і розумних заходів у межах його або її повноважень для недопущення чи припинення його вчинення

Начальник підлягає кримінальній відповідальності за сексуальне насильство, вчинене підлеглими, які перебувають під його чи її фактичною владою і контролем, у результаті нездійснення ним чи нею належного контролю над такими підлеглими у випадках, коли: 1) начальник або знав, або свідомо проігнорував інформацію, яка явно вказувала на те, що підлегли вчиняли чи мали намір вчинити такі злочини; 2) злочини стосувалися діяльності, що підпадає під фактичну відповідальність і контроль начальника; та 3) начальник не вжив усіх необхідних і розумних заходів у

межах його чи її повноважень для недопущення чи припинення їх учинення або для передачі цього питання до компетентних органів для розслідування та кримінального переслідування.

Обов'язковою умовою притягнення до відповідальності відповідно до ст. 30 Статуту є встановлення факту того, що особа, вчинила злочин навмисно і свідомо. В контексті цієї статті «свідомо» означає з усвідомленням того, що обставина існує або що наслідок настане за звичайного перебігу подій.

Дослідження міжнародної судової практики свідчить, що досить складно довести та надати докази віддання наказів про вчинення сексуального насильства. У зв'язку з цим, в якості доказів можуть бути використана такі докази, як: моделі попередньої чи подальшої поведінки, або конкретне повідомлення, що підтверджує усвідомлення обвинуваченим того, що такі злочини відбуватимуться в звичайному ході подій. Важливе процесуальне значення мають такі докази як: показання свідків та публічні заяви про злочини від представників влади країни-агресорки та/або військових командирів та невійськових начальників, що допомагає встановити умисел обвинувачених [8].

Таким чином, резюмуючи, зазначимо, що основні міжнародні стандарти запобігання сексуальному насильству, пов'язаному з конфліктом, містяться в досить значному переліку актів міжнародного права, та спрямовані на максимальну гуманізацію поведінки військових по відношенню до цивільного населення та військовополонених. Ключові міжнародні стандарти запобігання сексуальному насильству, пов'язаному з конфліктом передбачені в Гаазьких та Женевських конвенціях та Додаткових протоколах до них, а також Римському Статуті Міжнародного Кримінального Суду. Поряд з цим, актуальним питанням сьогодення залишається імплементація положень міжнародного кримінального права в національну доктрину права для забезпечення справедливого та невідворотного покарання за посягання на честь та гідність осіб у формі сексуального насильства, пов'язаного зі збройним конфліктом. Цей напрямок наукових пошуків буде нами висвітлений в наступних публікаціях.

Список використаних джерел:

1. Rufanova Viktoriia, Shablysty Volodymyr, Spilnyk Serhiy, Sydorenko Nataliia, Mozol Stanislav. Conflict-related sexual violence as a threat to peace and security of the world. *Amazonia Investiga*. Volume 11 - Issue 53: May, 2022. Page 220-226. URL : <https://amazoniainvestiga.info/index.php/amazonia/article/view/2021>.
2. Конвенція про закони та звичаї сухопутної війни Додаток: Положення про закони та звичаї сухопутної війни. Гаага, 1899.; Конвенція про відкриття воєнних дій (III). Гаага. 1907.
3. Конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949. Женева. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text
4. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що

Сучасні виклики та актуальні проблеми забезпечення міжнародної та національної безпеки (тенденції, проблеми та шляхи їх вирішення):

стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text

5. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру (Протокол II), від 8 червня 1977 року URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_200#Text

6. Lieber Code: Instructions for the Government of Armies of the United States in the Field, General Order No. 100, 24 April 1863, Art. 44, URL : www.icrc.org/ihl/INTRO/110.

7. Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду від 17.07.1998, набр. чинності з 01.07.2002 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text

8. Збірник оглядів рішень Міжнародного кримінального суду щодо сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом (СНПК). Юрфем. 2022. URL : <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://jurfem.com.ua/wp-content/uploads/2022/11/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA-%D0%BE%D0%B3%D0%BB%D1%8F%D0%B4%D1%96%D0%B2-%D0%9C%D0%9A%D0%A1-1.pdf>

Мітченко К.В.,

старший викладач кафедри
гуманітарних дисциплін
та психології поліцейської діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,

УСВІДОМЛЕННЯ РОЛЬОВОГО РЕПЕРТУАРУ АТЕСТОВАНИХ ВИКЛАДАЧІВ ВУЗ ІЗ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО ЧАСУ

Воєнний стан в Україні та воєнні дії, які відбуваються на всій території держави, активно призвели до атрофії структурно-особистісних характеристик кожного українців. Слід відмітити, безпосередньо вплив воєнних подій та безпосередньо участь поліцейських, як осіб служби оборони України, на усвідомлення власної позиції, ролей та особистісних характеристик у цей час. В нашій доповіді прагнемо розкрити безпосередньо усвідомленість таких змін поліцейськими, які згідно ст. 71 Відрадження поліцейських до державних (міждержавних) органів, установ та організацій із залишенням на службі в поліції Закону України «Про Національну поліцію» [4], відкомандировані до вищих учбових закладів із специфічними умовами навчання. Зазначене питання розглянемо з позиції саме усвідомлення соціальних та життєвих ролей під час війни та їх аналіз з довоєними.

Питання ролі як статусної характеристики члена групи розглядалися в роботах Д. Мід, Т. Парсонс, Р. Лінтон, а ролі як моделі поведінки в Г. М. Андрєєва, Т. Шибутані. Дж. Мід зазначає, що роль – соціально-нормований